

13n 900723

De produktiestructuur van de groenteteelt in de EEG-landen

De produktiestructuur van de groenteteelt in de EEG-landen

Structuurbepalende factoren

Klimaat

De gewassenkeuze en de periode van de produktie worden in hoge mate door het klimaat bepaald. De volgende klimaattypen kunnen in de EEG-landen in grote trekken worden onderscheiden:

Het Middellandse-zeeklimaat. Dit wordt onder meer gekenmerkt door warme droge zomers en zachte winters. Het is zeer geschikt voor de winter- en voorjaarsteelten als sla, andijvie, bloemkool en spinazie, die bestand zijn tegen enige koude. In de periode van november tot mei richt deze groentestroom zich op West- en Noord-Europa. In de zomer maakt het klimaat de teelt van warmteminnende gewassen als tomaten, komkommers, meloenen, paprika's, aubergines met succes mogelijk; dan vindt een tweede stroom van groenten zijn weg in noordelijke richting. In de overgangperiode van mei tot half juni is de groente-export vrijwel beperkt tot bonen en erwten.

Het Middellandse-zeeklimaat stelt dus beperkingen aan de samenstelling van het groentepakket. Ook aan de kwaliteit van de produkten, die onder deze omstandigheden geteeld worden, zijn vaak beperkingen gesteld door het wisselvallige karakter van het klimaat.

Het gematigde klimaat van West-Europa. Kenmerken hiervan zijn onder meer niet te strenge winters en regenrijke, niet te warme zomers. Het leent zich goed voor de produktie van een groot aantal groentegewassen in voorzomer, zomer en herfst, met uitzondering van warmteminnende gewassen als tomaat en komkommers die met wisselend succes in de nazomer geoogst worden. In dit grote klimaatgebied kunnen we nog onderscheiden het zeeklimaat langs de kusten en het meer continentale klimaat landinwaarts. Het zeeklimaat met zijn zachtere winters en koelere zomers maakt een wat vroegere produktie in het voorjaar mogelijk, maar daar staat tegenover dat de warmteminnende gewassen als tomaat en komkommer hier minder op hun plaats zijn. Het meer continentale klimaat, gekenmerkt door koudere winters en warmere zomers, leent zich minder voor primeurs maar meer voor de teelt van warmteminnende gewassen in de zomer. Primeurs worden in deze zone wel geteeld in de beschermde bekkens: Vorgebirge; voorjaarssla; Mainzer Bekken; wintersla. De groentestroom van het gematigde klimaatype vangt aan in mei en loopt door tot in de herfst.

Het kunstmatige kasklimaat. De produktie van groenten onder glas is in sterke mate geconcentreerd in het noordwestelijk deel van het EEG-

gebied, waar het zeeklimaat zijn matigende invloed uitoefent op winter- en zomertemperatuur en op de schommelingen tussen dag- en nachttemperatuur. Onder glas loopt de temperatuur gemakkelijk op tot extreme waarden. Het gewas lijdt hieronder. Hoe gematigder het buitenklimaat, des te kleiner is de kans op minder gunstige groeiomstandigheden. Ook kan in dit klimaat het glas het gehele jaar door worden benut. Ten noorden van deze voor glastuinbouw bij uitstek geschikte zone is het klimaat te koud, ten zuiden hiervan te heet. Onder glas kan een kwaliteitsprodukt worden voortgebracht op een tijdstip dat er op de Europese markt een tekort aan deze produkten bestaat.

Grondsoort

De bodemgesteldheid is van geringere invloed op de produktiestructuur dan het klimaat. Geschikte tuinbouwgrond is, gezien de kleine oppervlakte die in West-Europa voor de teelt van tuinbouwgewassen nodig is, wel te vinden. Men zoekt echter naar de combinatie van goede, vroege grond, bevoorrecht klimaat en toereikende watervoorziening. Deze veelgezochte combinatie is vrij schaars, waardoor de grondprijzen in primeurgebieden tamelijk hoog liggen. Vaak neemt men in een primeurgebied wel genoegen met een mindere kwaliteit grond, daarbij in acht nemende dat de kwaliteit van de grond door een juiste bodemverzorging gemakkelijker te verbeteren is dan het klimaat. Het tekort aan tuinbouwgrond werkt ertoe mede dat de groenteteelt in de oudere tuinbouwgebieden veelal bedreven wordt in kleine, vaak versnipperde bedrijven.

Watervoorziening

Groentegewassen stellen over het algemeen hoge eisen aan de watervoorziening. Die eisen worden des te hoger naarmate het klimaat droger en de grond lichter is. Dit geldt wel speciaal voor de min of meer extreme teeltomstandigheden in het

Middellandse-zeeklimaat en voor het kasklimaat. In die gevallen is de aanwezigheid van goed vloeiings- of gietwater absoluut noodzakelijk. Maar ook in het gematigde klimaat wordt een aanvullende beregening hoe langer hoe meer gewenst geacht. Het tekort aan water is in vele gevallen de beperkende factor voor intensivering of uitbreiding van de groenteteelt.

Geografische ligging

De meeste groentesoorten zijn volumineuze produkten, waarvan het vervoer en de verhandeling hoge kosten met zich brengen. Ook aan de snelheid en kwaliteit van het vervoer worden in verband met het vaak licht bederfelijke karakter hoge eisen gesteld. Tuinbouwcentra, gelegen in de nabijheid van grote consumptiecentra, hebben dus duidelijke voordelen. Op grote afstand gelegen centra hebben zich toegelegd op de teelt en export van duurdere groenten, omdat duur transport voor goedkope groenten niet economisch is. De goedkopere groenten worden dan ook veelal in de directe omgeving van de consumptiecentra geteeld. Groenteteelt ingesteld op afzet in de directe omgeving draagt een meer gevarieerd, dus weinig gespecialiseerd karakter. Vaak wordt het produkt gepresenteerd op een gebrekkige wijze, die niet voldoet aan de eisen welke de handel stelt. In de op grote afstand van de consumptiecentra gelegen tuinbouwgebieden ziet men juist tegenovergestelde verschijnselen zoals specialisatie, uniforme sortering, eenmalige verpakking enz.

Arbeidsvoorziening

De groenteteelt heeft zich het sterkst in die landen en gebieden ontwikkeld, waar sprake was of is van een sterke bevolkings- en/of gezinsdruk. Goede bestaansmogelijkheden in het ter plaatse uitgeoefende landbouwbedrijf en goede afvloeiingsmogelijkheden naar andere bedrijfstakken (industrie, handel etc.) werken remmend op de ont-

wikkeling van de groenteteelt (West-Duitsland, Engeland). Een tekort aan afvloeiingsmogelijkheden bevordert de ontwikkeling van de tuinbouw (Italië, Vlaanderen). In geheel West-Europa draagt het intensieve groenteteeltbedrijf onmiskenbaar het karakter van een gezinsbedrijf.

Kapitaalvoorziening

Voor het stichten, in stand houden en uitbouwen van een modern groenteteeltbedrijf is kapitaal nodig. De hoogte van de rentevoet en de vorm van het kredietwezen zijn van invloed op de intensivering in de bedrijven. Goedkoop geld, tegen aantrekkelijke condities ter beschikking gesteld, stimuleert de investeringen. Landen met een hoge rentevoet (West-Duitsland, België) stellen ter stimulering van bepaalde investeringen in de bedrijven of ter verbetering van het verkoopapparaat (koelhuizen, pakstations) goedkope kredieten ter beschikking.

Afzetmethoden

Een georganiseerd afzetapparaat dat zorg draagt voor een goede prijsvorming en het afleveren van een standaardprodukt blijkt een sterke stimulans te zijn voor de ontwikkeling van een gespecialiseerde tuinbouw. Ook het ontstaan van een zelfbewuste tuindersstand wordt hierdoor zeer bevorderd. Waar deze instellingen ontbreken, verloopt doorgaans de ontwikkeling, vooral van de standaardisatie, minder gewenst (Zuid-Italië, Spanje). Na de laatste wereldoorlog is in vele landen de totstandkoming en uitbouw van veilingen en afzetcoöperaties sterk door de overheid bevorderd. In het noordelijk deel van de EEG is het veilingwezen, dat zijn oorsprong vond in Nederland, tot bloei gekomen in West-Duitsland en België. De voordelen van deze ontwikkeling zijn in beide landen duidelijk merkbaar, gezien de groei van de tuinbouw rondom Straelen (West-Duitsland), Mechelen, St. Truiden en Roeselare.

In het zuidelijk deel van de EEG heeft men het meer gezocht in de oprichting van afzetcoöperaties (Rousillon in Zuid-Frankrijk). De bereidheid tot samenwerking is in het zuiden doorgaans geringer dan in het noorden. Met name in Zuid-Italië is er op dit gebied weinig of niets tot stand gebracht. Van veel invloed is tevens een goed en goedkoop distributieapparaat.

Ontwikkeling en mentaliteit van de tuinders

Vakmanschap, werklust, ondernemingsgeest en aanpassingsvermogen vormen overal de voorwaarden voor het welslagen als tuinder. Daar waar deze eigenschappen in mindere of meerdere mate ontbreken, wordt de tuinbouwontwikkeling geremd. De mentaliteit van een gebied wordt sterk bepaald door zijn ouderdom. Conservatisme en verstarung drukken al te vaak hun stempel op oudere centra. Een sterke overheidsbescherming werkt ook duidelijk in deze richting (Frankrijk, Engeland). De noodzaak met anderen te concurreren werkt activerend (Nederland, Italië).

Overheidsbemoeiingen

Sinds de tweede wereldoorlog is de overheid in vrijwel alle landen zich meer of minder intensief met de ontwikkeling van de tuinbouw gaan bemoeien. De activiteiten op het gebied van onderwijs, voorlichting en onderzoek namen overal toe, in het ene land sterker dan in het andere. Aan verbetering van de externe produktiefactoren door middel van ruilverkaveling (West-Duitsland) en watervoorziening werd aandacht besteed. Nieuwe gebieden werden voor de tuinbouw ontsloten (Zuid-Italië). De bouw van pakstations, koelhuizen, veilingen en markten werd in de meeste landen gestimuleerd met behulp van goedkope kredieten en subsidies (Frankrijk, België, Italië, West-Duitsland). Deze faciliteiten werden in West-Duitsland en België ook verleend voor intensivering van de tuinbouwbedrijven met behulp van glasopstanden.

Verder onderging de tuinbouw de invloed van beschermende maatregelen tegen import (Frankrijk, België) alsook van exportbevorderende maatregelen, zoals vracht- en exportsubsidies.

Verwachtingen voor de groenteteelt in de EEG-landen

Samenvattend kunnen we constateren dat tal van factoren invloed hebben uitgeoefend op de produktiestructuur in de EEG-landen. Slechts de voornaamste zijn genoemd. Deze factoren beïnvloeden elkaar over en weer. Doorgaans zijn bepaalde omstandigheden zo begunstigend dat minder gunstige factoren ruimschoots worden gecompenseerd. Zelden zijn alle factoren optimaal.

In het kort zal nagegaan worden waartoe deze factoren in de EEG-landen hebben geleid en welke ontwikkelings-tendenzen vallen op te merken.

West-Duitsland. De over het algemeen niet bijzonder gunstige natuurlijke omstandigheden, gepaard gaande met een tekort aan arbeidskrachten, een tekort aan kapitaal en een tot voor kort ongeorganiseerde afzet, hebben belemmerend gewerkt op een sterke ontwikkeling van de groenteteelt. De intensieve groenteteelt (Erwerbsgemüsebau) heeft zich in de klimatologisch gunstigst gelegen gebieden ontwikkeld (Vorgebirge, Pfalz, Mainz). De teelt van grovere groenten (Feldgemüsebau) wordt veelal in het landbouwbedrijf uitgeoefend (Saksen, Sleeswijk-Holstein).

De Duitse groenteteelt kan voor 60 % in eigen behoefte voorzien, 40 % moet worden geïmporteerd. De regering acht in het algemeen uitbreiding van de groenteteelt niet gewenst. Wel tracht men de bestaande groenteteeltbedrijven 'konkurrenz-fähig' te maken door verbetering van de externe en interne produktiefactoren in het kader van het 'Grüne Plan'. Ruilverkaveling, regenleidingen en enige uitbreiding van de oppervlakte onder glas vloeien hieruit voort. Uitbouw van het veiling-

wezen en doorvoering van het Handelsklassengesetz moeten de afzet in goede banen leiden.

In de toekomst zal West-Duitsland een belangrijke afnemer van groenten blijven inzonderheid van primeurs en kwaliteitsprodukten. Wat de concurrentie betreft, koestert men meer vrees voor Italië, dat tegen alle prijzen verkoopt, dan voor Nederland.

Frankrijk. Het grote klimaattraject (Middellandse Zee, Atlantische Oceaan, continentaal) stelt Frankrijk in staat verschillende groenten het gehele jaar in de open grond te telen. Dank zij gunstige natuurlijke omstandigheden is de Franse groenteteelt van grote betekenis geworden, zodat Frankrijk met zijn groentevoorziening in hoge mate 'selfsupporting' is en specialiteiten (bloemkool, sla) worden geëxporteerd. Toch is de Franse groente-export maar bescheiden van omvang gebleven. Dit houdt onder meer verband met het ontbreken van een sterke exportmentaliteit – mede ten gevolge van de bestemming voor de binnenlandse markt –, het hoge levens- en kostenpeil, verouderde bedrijfsvoering en daardoor weinig efficiënte produktie (ook alweer een gevolg van de bescherming) en een tot voor kort ongeorganiseerde afzet.

Expansieneigingen zijn niet aanwezig. Eerder vreest men een scherpe concurrentie van het goedkope Italiaanse produkt dat vaak onder gunstige klimatologische omstandigheden en veel goedkoper geteeld wordt dan het Franse (sla, bloemkool, tomaat etc.). Vooral in Zuid-Frankrijk vreest men grote aanpassingsmoeilijkheden. De Franse overheid tracht de tuinbouw enerzijds te steunen door verbetering van het veel te dure distributieapparaat en anderzijds door de beschermingskansen die het EEG-verdrag biedt ten volle te benutten.

België. De natuurlijke en geografische factoren komen sterk overeen met de Nederlandse. Dit heeft geleid tot een vrij omvangrijke groenteteelt.

België verschijnt op de Europese markt met enkele specialiteiten zoals witlof en bloemkool. Het exportpakket is dus zeer beperkt gebleven. Tot voor kort werkten het ontbreken van een afzetapparaat en een verouderde bedrijfsvoering een verdere groei tegen. De sterke expansie van het veilingwezen na de tweede wereldoorlog heeft de ontwikkeling van de groenteteelt en de groei in de richting van het gespecialiseerde bedrijf bevorderd. Mede onder invloed van de bevolkingsdruk in West-België en de weinige afvloeiingskansen naar andere bedrijfstakken heeft de glastuinbouw zich in Antwerpen en Vlaanderen sterk ontwikkeld. De sterke protectie is aan deze ontwikkeling zeker niet vreemd geweest. Indien deze glasteelt zich nog verder uitbreidt, wordt de productie van tomaten en sla wellicht spoedig te groot en zal men tot export moeten overgaan of omschakelen op andere gewassen, bij voorbeeld komkommers. Noord-Frankrijk en West-Duitsland komen als afzetgebied het eerst in aanmerking. Verder streeft de regering sterk naar bescherming van de binnenlandse markt. Als afzetgebied zal België minder van betekenis worden. Slechts voor primeurs en topkwaliteiten blijven er waarschijnlijk perspectieven.

Italië. De natuurlijke omstandigheden en het lage loonpeil, dat een gevolg is van de sterke bevolkingsdruk ten plattelande, begunstigen in hoge mate de tuinbouw in Italië. Gebrekkige teelt- en afzetmethoden en de verre afstand tot de markt werken in het nadeel. De groenteteelt is vooral in Zuid-Italië (Napels, Apulië, Sicilië) tot grote ontwikkeling gekomen. Een belangrijk deel van de productie wordt geëxporteerd. Groenten worden overwegend in een zeer groot aantal kleine tuinbouwbedrijven van gespecialiseerd karakter geteeld. Het gezinsbedrijf overheerst sterk. Na de laatste wereldoorlog is de productie voor de export (vooral bloemkool, sla en tomaat) snel gestegen onder meer doordat nieuwe gebieden in

gebruik werden genomen. De overheid heeft deze ontwikkeling krachtig bevorderd. Sociaal-politieke overwegingen hebben hierbij een belangrijke rol gespeeld. Mede dank zij het landhervormingsproces komen goed ingerichte nieuwe tuinbouwgebieden beschikbaar. Veel aandacht wordt geschonken aan verbetering van het vervoer (koelwagens), het oprichten van sorteer- en pakstations en exportcontrole. Ten aanzien van de EEG zijn de verwachtingen zeer hoog gestemd.

Nederland. Vele factoren werken in ons voordeel. In ons land ontwikkelde zich een sterk gespecialiseerde groenteteelt. Op de Europese markt treedt Nederland op als leverancier van primeurs en kwaliteitsprodukten. De glastuinbouw werd na 1950 sterk uitgebreid. De verwachtingen ten aanzien van de EEG zijn gematigd optimistisch.

Samenvatting

Als factoren die de produktiestructuur van de groenteteelt in de landen van de Europese Economische Gemeenschap bepalen, worden achtereenvolgens besproken: het klimaat, de grondsoort, de watervoorziening, de geografische ligging, de arbeidsvoorziening, de kapitaalvoorziening, de afzetmethoden, het vakmanschap en de mentaliteit van de tuinbouwers en de overheidsmaatregelen ter bevordering of bescherming van de groenteteelt. Geconstateerd wordt dat in bijna geen enkel land al deze factoren optimaal zijn. In de meeste centra is het ontstaan of de ontwikkeling van de groenteteelt gestimuleerd door de gunstige werking van enkele der besproken factoren. Nagegaan wordt tot welk peil de groenteteelt in de afzonderlijke EEG-landen gekomen is en welke verdere ontwikkeling te verwachten is. Verwacht wordt dat West-Duitsland, dat thans voor ongeveer 60 % in de eigen behoefte aan groenten voorziet, een goede afnemer van in het

buitenland geteelde groenten zal blijven, speciaal van primeurs en kwaliteitsprodukten.

Frankrijk, dat zich sterk toelegt op eigen voorziening en zelf weinig groenten exporteert, zal op zijn eigen markt de concurrentie van de produkten uit Italië te vrezen hebben.

In België is de teelt onder glas de laatste jaren sterk uitgebreid. Bij een verdere opvoering van de teelt van sla en tomaten zal voor deze produkten afzet in het buitenland moeten worden gezocht.

De vele factoren die de groenteteelt en afzet in Italië begunstigen, maken dit land tot een producent waarmee op de internationale markt ernstig rekening moet worden gehouden. Ook Nederland, dat sinds vele jaren de Europese markt van primeurs en kwaliteitsprodukten voorziet, zal in Italië

een serieuze concurrent ontmoeten. Om hun voor-sprong op dit gebied te behouden, zullen de Nederlanders produkten moeten blijven leveren die uitmunten in kwaliteit.

Discussie

Van een ontwikkeling in de richting van glastuinbouw in Zuid-Frankrijk en Italië is nog weinig te bespeuren. Wellicht zal een goedkope plastic afdekking mogelijkheden bieden. Alles zal in het werk moeten worden gesteld om het verschil in kwaliteit tussen ons glas-produkt en de buitenprodukten uit zuidelijke landen te handhaven of te vergroten.

Zowel op het gebied van de teelt als van de afzet zijn in Nederland verbeteringen mogelijk.

Summary

Production structure of vegetable growing in the countries of the European Economic Community

The following factors, which are discussed in succession, determine the production structure of vegetable growing in the EEC countries: the climate, the soil type, the water supply, the geographical location, the labour supply, the supply of capital, the marketing methods, the technical skill and the mentality of market gardeners, and the Government regulations for the promotion of vegetable growing.

It is stated that all these factors are at an optimum level in hardly any country. The initiation or the development of vegetable growing has in most centres been stimulated by the favourable working of some of the factors discussed.

Investigations are made into the rate of development of vegetable growing in the individual EEC countries and what development can further be expected.

It is expected that Western Germany, which now supplies about 60 per cent. of its own needs, will remain a good customer for vegetables grown abroad, and in particular for primeurs and quality products.

France, which makes every effort to be self-supporting and exports relatively few vegetables, will have to meet competition from Italian products in its own market.

In Belgium, crop growing under glass has greatly increased in the last few years. With a greater production of lettuce and tomatoes, these products will have to be marketed abroad.

The many factors which favourably influence vegetable growing and marketing in Italy make that country a producer seriously to be reckoned with in the international market. The Netherlands, too, which has for many years supplied the European market with primeurs and quality products, will meet serious competition from Italy.

To retain their lead in this field, the Dutch will have to continue supplying products of excellent quality.